

ИСПОВИЈЕДНА АУТОПОЕТИКА РАДИНКА КРУЛАНОВИЋА

Дамјан Булафић

(damjan.culafic@gmail.com)

Епархија будимљанско-никшићка, Беране, Црна Гора

У релативно кратком временском периоду Издавачки центар Матице српске — Друштва чланова у Црној Гори афирмисао се као реномиран и активан издавач литературе која се ствара на српском језику и ћириличном писму у Црној Гори. Тиме и Матица испуњава једну од својих базичних функција, а то је афирмација националних вриједности и одредница, које наведосмо. Очито да је још једно слово Владике Рада, „нове нужде рађу нове силе / дјејствија напрежу духови“ — несмртно, јер, свјedoци смо, упркос систематском, патолошком мржњом филованом, антисрпском дјеловању разноликих (безмало свих!) нивоа вишедеценијских црногорских свјетовних власти (превасходно усмјереном на негативни поступак у односу на српску културу и православно наслеђе), култура нашег, аутохтоног, народа не само да се не да поништити, већ сигурним корачајима гредe напријед, развија се и плодотвори. Томе, разумије се, највише доприносе самоизграђене и обновљене духовне и културне институције, заједнице и установе. Од „Светигоре“ и „Свевића“, „Слова“, „Светосавског зборника“, „Књижевне задруге СНВ“, „Луче“, па све до Института за српску културу и Матице српске, културни прегаоци (научници и умјетници) чувају своје национално памћење, боре се за незаборав и дају, уз велике личне жртве, сочне плодове.

Неколико је таквих плодова који носе потпис Радинка Крулановића, професора философије и књижевника, пјесника прије свега, који је, у издању Матице српске — Друштва чланова у Црној Гори, године 2017, објавио збирку пјесама „Ријечи које не дајем олако“, а 2019. године поетску збирку под насловом „Ad fontes“.

1.

„Ријечи које не дајем олако“ је збирка различитих пјесама: љубавних, рефлексивних, мемоарских... Све су писане слободним стилем (и стихом), без риме, осим понегдје, што је, видјећемо, пјеснички манир свагда својствен Радинку Крулановићу. Он је у мноштву поетских остварења ослоњен на многе друге великане ријечи: Диса, Матију, Црњанског, Лазу Костића, Буковског, те и неке, за њих чврсто везане, животне догађаје, стихове, поетске акорде, узима за дио наслова пјесме, мотив или гесло, што је, разумије се, прихватљиво, тим прије, јер се овим ослонцима пјесник служи пажљиво, њежно, с пуним разумијевањем, без иједне вулгарности (било у изразу или у интерпретацији). Он, дакле, у пјесми, сва своја упоришта обазриво и племенито милује. Узимајући у обзир чињеницу да је највећи број пјесама у књизи такав, и да су, углавном, посвећене некоме, отима се помисао да је наш пјесник превасходно савјестан као читалац, захваљан, и да у сваком писцу и у свакој ријечи тражи поетику — постојећу и ону коју на тој ријечи може да изгради. Као примјер ћемо навести пјесме: „Ни међ’ јавом ни међ’ сном“ (посвећену Лази Костићу), „Кога ли љуби сад она млада жена“ (посвећену Иву Андрићу), „Узалуд те будим“ (посвећену Дису) и тако даље.

Уопштено говорећи, писати о нечијем поетском (или каквом другом) дјелу које је, или макар његов носећи дио, аутор већ на самом почетку образложио, као што је то Радинко Крулановић учинио у краћем предслову,¹ интригантантно је и изазовно из најмање два разлога: прво, ако се пјесник сам потрудио да својим појашњењем уведе читаоца у основне замисли, мотиве и ликове, онда је занимљиво „испровјеравати“ пјесникове доживљаје сопствених стихова, а, с друге стране, ваља се потрудити да се „ископа“ што више онога што је настало као продукт несвјесног у бићу писца, јер је рефлексивна таквог поријекла, заправо, удио, у извјесном смислу, енергија божанских честица у пјесниковом перу.

¹ А прослов гласи:

„Сви су ликови стварни, било да су се својом духовношћу наметнули као свједоци живота, било да су антиципација, предухитрење неживљеног, а проживљеног.

И једним и другим дугујем: првим, што су се узнијели у пјесму;

Другим, што су ме носили у пјесми.

Сјећање све везује у чвор живота, у вјечиту радост

Христовог присуства!“

Крулановић није ни први ни једини српски пјесник ослоњен на Његоша. Но, није он само мишљу или стихом у Његошу нашао потпору, већ је неко ко је и својим животом и, јавности добро познатим, поступцима, у одбрану српског језика и ћириличног писма, стао и одживио многе своје науке, науке и стихове, посебно оне из пјесме „Ни плача ни молитве“. Иначе, вриједно је да читалац посебну пажњу обрати на поетске фигуре (које наш пјесник артикулише) попут: „њежношћу / сакупљаш бисере“, којима пјесник ионако емоционално јаку пјесму оснажује, дајући јој посебан сензибилни колорит, маркирајући је топлим бојама.

Поетски субјекат је, готово увијек, сам пјесник, и то не крије, јер га открива првим лицем једнине, а уточиште свих мисли и осјећања је у *грујоме*, код неког „Ти“, имагинарног, сјетно далеког, али у пјесниковом бићу увијек присутног. А шта може пјесник да учини више до да напише пјесму? Тако се и Крулановић одужује *грујоме*, блискоме „Ти“, свом другу подужом пјесмом (јер, рецимо, тонови, које са собом носи пјесма „Постоје само сеобе“ управо асоцирају на такву, изворну, пријатељску, везу између пјесника и субјекта у његовој пјесми), у којој пријатеља храбри да су им негдашња, заједничка, размишљања о смрти била илузија, опсјена, јер „Нема смрти, / Постоје само сеобе.“, те овим стиховима, алудирајући на Црњанског, пјесник окрјепљује све, њему блиске, резигниране духове.

За Радинка Крулановића писана ријеч није одсудно средство стварања, иако без слова не бисмо ништа, вјероватно, сазнали, посебно не бисмо без Слова (λόγος), већ је онтолошки реалитет оно што ствараоца чини пјесником. Зато у онтологичности и проналазимо божанске честице које производе мелодију: „Пјесници не треба / да пишу, / већ само, / повремено, / пуне крв / и сузе.“ („Пјесници не треба да пишу“).

Занимљиво је да је пјесник све своје пјесме, у овој збирци, исписао у једном комаду, у једном даху, сем у трима пјесмама, краћим, које је композиционо подијелио у строфе. Те једнодјелне пјесме писане су, очевидно, на основу једне мисли, или са једним, претежним, мотивом, који је и уочљива свепрожимајућа нит. А та једна мисао мора бити, као што и јесте код Крулановића, милосна, топла, али и снажна, каква је, рецимо, мисао изнијета у пјесми „Ја нијесам пјесник новог доба“: „Ја нијесам пјесник новог доба, / празних сјећања, / немања живота.“ Овим стиховима, као и цијелом овом пјесмом, пјесник *implicite* критикује модерно и, особито, постмодерно стварање у поезији. Он се опредјељује за што стварнију поезију, што живљу и што присутнију у животном доживљају сваког читаоца. Дакле, пје-

сник исправно, по мишљењу потписника овог огледа, постмодерну умјетничку струју одређује „новим добом“, али добом које је период жалов, односно вријеме „немања живота“.

Крулановић је пјесник којег не мори жеља ни за чим до за поезијом, за стихом, ослобођеним бирократских одликовања, друштвених признања, реклама и симпозијума о његовом дјелу. Он иште само слободу да стихом одгуши муке накупљене на његовој часној души; а и том скромношћу се потврђује као пјесник, јер поети за живот, осим коре хљеба, насушна је потреба стих који „не клима“, а за Крулета, каткад, чак ни то — довољно је да пјесник „повремено, / пусти крв / и сузе.“ А пјесник, који крвари, пјесник је сјећања, незаборава. У његовим поетским реминисценцијама могу се, посебно као субјекти у пјесми, пронаћи црногорске владике — Његош и Амфилохије, пјесникови философски учитељи, за правду страдалници, знаменити писци, важне историјске личности... Све чега је пјесмом потврдио да је вриједно сјећати га се Крулановић је учинио сјећајући га се својим (а чијим би друго?) језиком, српским, и слободно и недоследно уметреном мишљу. Његов економичан поступак је наслућен још насловном синтагмом којом је читаоца упутио на једно пјесничко дјело саздано од ријечи, које пјесник није из свог духа ослободио и предао тек тако.

Вишемотивска збирка „Ријечи које не дајем олако“ садржи и стихове критичког тона, али истините. Тај оштрији призвук, којим се Радинко Крулановић обраћа пјесничким саборцима и сапатницима, уједно је иманентан протестним стиховима, који нису пречести, али не дозвољавају да остану непримијећени. „Захваљујући“ таквим поетским пропламсајима и пјесма „Најдубље Истине чувам у погледу Твом“ је, у завршним стиховима, протестна поезија: „Што се пјесници ‘распрскавају као метафоре’ / и служе свима, осим поезији.“

Иако наш поета проналази да је „у осмијеху дан“, а „у сновима вјечност“, ипак би се рекло да је свему смисао пронашао у „ријечима, које не даје олако.“

2.

И новом збирком, насловљеном „Ad fontes“, Крулановић не одступа од сопствених начела у списатељском проседеу. Њему је, опет, стало до поезије, до доброг стиха, и до претакања мисли, сјећања и живота у стих. Он, чак, ни свој животопис у књизи не наводи, већ и тада, „умјесто биографије“ пише аутопоетске текстове, по многим

обиљежјима тзв. пјесме у прози, а теме су, свакако, тијесно скопчане с његовим животом и, у односу на његов ток (по аутопоетском признању и исповијести), врло инфлуентне.

Ову збирку чине, композиционо, цјелине аутопоетике: исповијести, поетике, српског отечества, ликова, лирике и ријечи, уз епилошку поему, у којој се пита: „јесам ли проклетством вођен“.

Већ пролошка поема „Аутопоетика исповијести“, која, иако писана монолошким тоном, садржи и видне дијалошке аспирације. Критичко обраћање Богу, и позив на полемику са Њим, на концу се свршава самопреиспитивањем и запитаношћу не над Божјим присуством, но над сопственим способностима за перцепцију тога. Пјесник пјева: „Скривај се, / колико хоћеш, / играј Ти своје игре, / наћи ћу Те Ја, / Ту си Ти, стари Мудраче, / само да погледам / да се нијеси скрио / испред мојих очију, / а ја Те не видим...“, и таквим епилогом поему своди самозатајним, хришћанским, аутоаналитичким словом. Заправо, генерална је оцјена да наш пјесник није склон скривању мисли и мистификацији поетских поенти, које је желио да постигне. Он своје заносе темама и личностима, које проналази „на изворима“ самог бића човјековог, не прикрива. Тако, пишући о Марији Магдалени, уочава да је фундамент њене свечистоте, коју је сачувала у вријеме општег кала, најсуштинскија љубав којом је ова светица: „вољела за Вјечност, / а не за вријеме.“ („Марија Магдалена“) Такође, нескромну жељу (а и она је својствена пјесницима, тим непокорницима и непослушницима, којима се може што год им се прохтје) флагрантно је пјесник саопштио у суптилно римованој пјесми „Ехо“, која гласи:

„Ослушкујем ехо.
Хватам гласе.
Дубином сањам,
Небеса што зраче.
У Реч бих да сместим
Догађаје разне
и будем Логос
што смислом
све заче.“

Дакле, Крулановић је рад да буде почетак свега, без обзира на полемички тон у пјесми којом збирку отвара. Уосталом, ако већ пјева о изворима, онда је легитимно да пјесник поје о прапочетним изворима.

Понегдје, и помало, пјесник читаоца подсјети (својом вјером, интерпретацијама библијских слика, па, чак, и изразом, односно поетском синтаксом) на великог мислиоца и пјесника Истока, Мевлану Румија, и његове стихове из знаменитог и монументалног шестокњижног дјела „Маснави“. Таква је, рецимо, пјесма „Отац и син“, односно њени завршни стихови: „Страшно је не попети се / и не бити Њему налик, / распети а живи“, који су *non plus ultra* Крулановићеве вјере транспоноване у поезију.

Пјесник је, аутопоетичком исповијешћу, исткао, јеретичком формом, неку врсту тропара или кондака у славу и част чворних мјеста у вишемиленијумском постојању Цркве и учења Христовог. У пјесничком доживљају Радинка Крулановића „поетика“ је институт до краја недефинисан, јер се у својим пјесмама он изјашњава за нескривено доживљавање улоге и позива пјесника, али и за танану љубавну емоцију према „њој“. Како год било, он ређа своје стихове кроз исповијести, ликове, лирику, ријеч, при чему амалгам ових начела представља управо пјесникова *аутопоетика*, односно суштинска интерполација личне емпирије (реалне или идеалне) у виду иманентног саопштења мисли и намјере.

Ријетки су пјесници који су мотивски истрајни на путу ка зацртаном циљу. Крулановић је дио тог „малог стада“. У његовом стихотворачком поступку поетски субјекти се, готово, не мијењају. Он своје мисли, дакле, дарује Богу, љубави, имагинарној (или стварној) жени, личним пријатељима, Црњанском, српским националним угледницима и жртвама. Али Круле пјева и о срамоти, туђој (коју је на себе преузела власт у Црној Гори када се нечасно приклонила крвнику свог народа и окупатору), о жртвама и страдању, и у свим овим поетским начелима проналази архетип да га својом слободном ријечју опјева.

* * *

Аутопоетичке исповијести Радинка Крулановића ваља читати првих дана прољећа с циљем да се и дух читаоца запупољи, расцвјета и раскрошњи, као у какве воћке у срцу „востале Србије“.

Примљено: 4. 8. 2020. | Одобрено: 1. 9. 2020. □